

ENIS BATUR (n. 1952), unul dintre cei mai prolifici poeți turci contemporani, a absolvit liceul „Sf. Iosif” din Istanbul, a urmat cursurile Universității Tehnice a Orientului Mijlociu din Ankara și și-a definitivat studiile la Paris. Din 1973, când a apărut prima sa culegere de poezii, până în prezent, a publicat douăzeci și patru de volume de versuri, douăzeci și șapte de volume de eseuri, trei romane, cinci volume de note de călătorie și o autobiografie. Poezia sa a fost tradusă în italiană, engleză, franceză, persană, flamandă și corsicană. Două dintre romanele sale au apărut și în traducere franceză: *Amarul adevăr* (2002) și *Mărul* (2005). Pentru poeziile și eseurile sale, Enis Batur a fost răsplătit cu mai multe premii literare în Turcia; al doilea volum al său de versuri tradus în italiană, *Imago Mundi* (1999), a fost distins cu premiul de poezie Sibilla Aleramo.

De la sfârșitul anilor 1970, Enis Batur a funcționat ca editor-fondator sau redactor-șef al unei serii de reviste literare de anvergură din Turcia. A fost producătorul unor programe de radio și televiziune și curator al unor expoziții de pictură modernă franceză și spaniolă. În anul 1984, a condus campania UNESCO „Moștenirea noastră culturală. De la Göreme la Istanbul”. Între 1988 și 2005, a coordonat Consiliul Director al Editurii Yapı Kredi și publicarea maeștrilor literaturii turcești și a clasicilor literaturii universale în traducere în limba turcă, în felul acesta contribuind la o renaștere literară și culturală fără precedent în domeniul editorial privat din Turcia.

Enis Batur

Mărul

**Tentativă de roman
asupra
tehnicilor împletirii**

Traducere din limba turcă
și note de
Manuela Alice Mocanu

Tabloul *L'Origine du Monde (Originea Lumii)* al lui Gustave Courbet a fost expus la Musée d'Orsay din Paris în ziua de 26 iunie 1995, fiind astfel prezentat pentru prima oară marelui public.

Cred că nu exagerez dacă spun că a stârnit o mare confuzie. Zilele care au urmat deciziei luate de muzeu au fost de-a dreptul agitate. Pentru un mediu artistic deja zdruncinat de *Olympia* lui Manet, cu un secol și jumătate mai devreme, și un mediu social care, de la Sade la Genet și Guyotat, a făcut cunoștință cu noțiunea „scandalului“ în toate formele sale, opera lui Courbet nu putea fi considerată una de-a dreptul nemaipomenită.

Cauza principală a agitației produse a fost că, din acel moment, tabloul avea să fie expus privirilor vizitatorilor de toate vârstele.

O altă întrebare importantă nu a întârziat să fie pusă: unde și cum a putut fi ascunsă o operă de artă de la a cărei creare au trecut o sută douăzeci și nouă de ani?!

În realitate, discuțiile în jurul tabloului *Originea Lumii* au fost îndelungate. Pentru că tabloul îi aparține publicului de-acum, el va da naștere unor vaste controverse între ceea ce ține de estetică și ceea ce ține de etică. Tabloul lui Courbet s-a instalat în mijlocul „scenei“, de la

paginile ziarelor și ale revistelor, până la documentarele de televiziune. S-au făcut cercetări, s-au studiat corespondențele din perioada când opera a fost creată, s-au examinat sursele, principalele fragmente ale *puzzle*-ului au fost asamblate: în anul 1866, pasul îndrăzneț pe care l-a făcut pictorul la comanda unui colecționar de tablouri străin constituie una dintre misterioasele răscruci în istoria artei. Identitatea colecționarului străin, la început turbure, a fost pe deplin elucidată grație a două lucrări realizate de istoricul Roderick H. Davison în anul 1981 și de istoricul de artă Francis Haskell în 1987: acest om ieșit din comun, pomenit drept Halil-bei, aflat la Paris în anii în care l-a cunoscut pe Courbet, nu este nimeni altul decât diplomatul otoman Halil Șerif-pașa.

Din acel moment, curba de interes va oscila între doi poli. *Originea Lumii* va rămâne prizonieră între Courbet și Halil-bei – într-un fel, s-a împotmolit între cel ce l-a comandat și cel ce l-a executat. „Subiectul“ a fost atât de senzational, încât tabloul și cei doi oameni situați de o parte și de alta a lui s-au aflat în centrul a cinci romane, publicate unul după altul. Unda de șoc simțită la Paris s-a propagat, într-un anumit fel, până la Istanbul: figura lui Halil-bei a fost etalată în ziare și reviste. În a doua jumătate a anului 2000, abia apărută în Franța, cartea scrisă de Michèle Haddad și intitulată *Khalil Bey* a fost tradusă imediat în limba turcă.

Câteva dintre paginile cărții *Marea roată părăsită*, scrisă de mine la Paris în iarna 1996-97, arată de ce și de unde am început să abordez subiectul. După ce am început scrierea *acestei* cărți, am preferat să mă opresc.

Într-o perioadă de aproape trei ani, hotărât să aștept, să las lucrurile să prindă Forme și să se decanteze, am examinat sursele *locale* în legătură cu Halil Șerif-pașa; am consultat arhiva lui Betül Mardin și am citit în *Memoriile* nepotului său pagini care i-au fost dedicate, am lucrat despre Courbet.

În perioada aceea, incertitudinea pe care am trăit-o în legătură cu „formula“ cărții pe care mă gândeam s-o scriu, în loc să se diminueze, s-a accentuat. „Încercarea de roman“ a impus cu timpul, din ce în ce mai mult, atât laturile atrăgătoare, cât și pe cele respingătoare. Am crezut, la un moment dat, că metoda pe care vroiam s-o aplic cărții mele *Gesualdo* s-ar fi potrivit ca o mânășă proiectului cu multe necunoscute: câteva fragmente pe care urma să le introduc între paragrafele din romanele lui Davison, Haskell, Mithat Cemal Kuntay sau într-unul dintre capitolele pe care-l voi alege din Haddad (atunci mă gândeam la cartea sa intitulată *Divinul și Impurul*) pentru a mă orienta spre ceva asemănător sistemului mozaic-scriitură, pe care-l utilizasem deja în *Gesualdo*.

În acest stadiu eram când m-am decis ca, în al doilea semestru al anului 2000, între 4 februarie și 15 mai, să dedic cursul pe care-l țineam la Universitatea Galatasaray tabloului *Originea Lumii*. De-a lungul a treizeci și cinci de ore, eu și studenții mei am încercat să aprofundăm „subiectul“ cât mai mult posibil.

A scrie și a pune în ordine cele scrise, a le menține cu insistență; a munci și a gândi; a se pregăti și a vorbi, a discuta – de fiecare dată provoacă o reacție în lanț, care mai întâi incendiază, apoi înăbușă și, în cele din urmă, stinge dorința.

În cartea *Această pană blestemată*, am revenit la proiecte care se pregăteau în mine de-a lungul anilor, care prindeau amploare și se prăbușeau rând pe rând. M-am resemnat în cele din urmă, lăsându-le să cadă precum sacul de nisip; cu toate acestea, cea mai mare parte a fost smulsă și ruptă din mine, deși cicatricea nu a încetat niciodată să mă doară – fără să fiu blindat, nu mă temeam de smulgerea alteia, eram pregătit pentru toate eventualitățile.

De ce nu i-am pus într-un dosar închis pe Halil-bei, pe Courbet și *Originea Lumii*?! Motivul nu-l pot lega de risipa timpului, a muncii sau a imaginației; dar, pentru mine, sentimentul că eu voi fi cel care va spune ceea ce alte persoane nu vor putea spune, pentru că sunt dator față de spusele celor dinaintea mea, nu și-a pierdut încă prea mult din importanță.

În dimineața zilei de 11 decembrie 2000, m-am instalat în fața unei mese de 50 x 70 centimetri, într-o cameră de dimensiunile unei celule, cu speranța de a profita de cele trei săptămâni libere pe care le aveam, pentru a construi un tot.

Nu știu în ce măsură mă voi putea folosi, în textul pe care l-am început, de cele scrise până în prezent. Va fi o parte de ficțiune, mă voi orienta înspre un mozaic-scriitură; pentru moment, toate acestea rămân învăluite în ceață.

Îmi închipui plasarea în fața cititorului a unei cutii de *puzzle* cu x piese. Va deschide cutia și va etala aceste piese amestecate pe o suprafață, fără îndoială mai mare decât masa pe care le-am scris, fără ca, pe capacul cutiei, să aibă desenul-exemplu care l-ar ajuta să le asambleze.

Într-un anumit punct, el va fi cel care va decide: către ce trebuie să mă orientez cu materialele de care dispun: către *Originea Lumii*, către o fotografie a lui Halil-bei, către opera lui Courbet sau către o neobișnuită *Natură moartă cu mere*?!

Cel mai bine este, poate, să avanseze împreună cu autorul.

Nu știu cine i-a ales numele, dar el i s-a potrivit tabloului de minune. Multe tablouri au nume, multora ele li s-au potrivit de minune, dar puține sunt tablourile ale căror nume sunt prelungirea lor: aici, semnificația numelui este foarte grea, ea vine din exterior și se inserează în interiorul tabloului – și aceasta este importanța pe care trebuie s-o cântărim.

Am tradus *L'Origine du Monde* în limba turcă drept *Locul de Început al Lumii*, dar puteam la fel de bine să-i spun și *Începutul Lumii*, *Geneza* sau *Punctul de Început al Vieții*. Nu știu cine poate fixa limitele libertății traducătorului în a defini limitele extreme, dar știu că în mine stă ceva la pândă, cu tendința de a evada peste limite: acel ceva ar putea să-i spună la fel de bine și *Inima tenebrelor* sau, gândindu-se la Gauguin, *De unde venim?* După ce am înaintat, cel mai bine este să ne întoarcem și să reconsiderăm alegerea făcută: oare este cu adevărat *Locul de Început al Lumii?*!

Istoria – istoria artei – nu poate ajunge decât la o parte a *adevărului*; este greșit dacă spunem că nu s-a făcut nimic: nepunând la socoteală operele pierdute, Courbet este un pictor, a cărui „unitate“, de bine – de rău, a fost stabilită, el fiind împresurat de expoziții retrospective și cataloage. Nenumăratele monografii și studii care i-au fost consacrate, locul important pe care-l ocupa în studiile epocii, toate arată că el face parte dintre artiștii de prim plan ai secolului XIX. Scrierile și scrisorile sale, mărturiile despre el au fost strânse în cărți. Reactualizarea cercetărilor și a expozițiilor întreține interesul entuziast care a fost provocat de viața și de opera sa. Putem spune cu ușurință că, în cazul lui Gustave Courbet, ficțiunea ocupă, în raport cu realitatea, o pondere mai mică.

În definitiv, tabloul *Locul de Început al Lumii* însuși, cu identitatea unei opere de artă, poartă un adevăr independent de „povestea“ sa. Pentru a-l contempla și a alege limitarea comentariilor noastre la ceea ce se află în cadrul interior, dispunem de toate informațiile necesare: cunoaștem autorul, cunoaștem și data la care a fost creat tabloul.

Dar nu putem nega faptul că unele opere de artă provoacă un interes care depășește contextul lor estetic.